

Napovednik za radiofonski esej *Obrazi avtizma: ustvarjanje in poučevanje glasbe otrok z MAS*

Oddaja v dveh delih, kjer bomo s spremljanjem učnega in ustvarjalnega procesa treh učencev z motnjo avtističnega spektra spoznali kako lahko glasba ustvari igriv prostor za sporazumevanje, izražanje in rast na različnih področjih.

Intro 1. dela oddaje:

Kaj narediti, ko se zaveš, da načini poučevanja, katere si se priučil in verjameš, da so edini, ne delujejo pri vseh? Učiteljica klavirja, Katarina Kurtjak, bo ob pogovoru s psihologinjo Manco Kok ob glasbenih primerih in skozi lastne zgodbe glasbenega ustvarjanja in poučevanja učencev z različnimi motnjami avtističnega spektra, predstavila nove, prilagojene metode in načine poučevanja. Slišali bomo, kakšno moč ima glasba, če do nje pristopiš na pravi, sebi lasten način, in kako je to dosegla s svojimi učenci. Oddaja je del projekta B-AIR, ki ga podpira Ustvarjalna Evropa, in je namenjena raziskovanju vloge zvoka v razvoju človeka – od embrionalne faze naprej.

Outro 1. dela oddaje:

Kot smo lahko slišali v 1. delu radiofonskega eseja, v glasbi ni enotnih pravil za izvajanje, učenje, ustvarjanje. Glasba ponuja prostor za komunikacijo, izraznost in igro, če se ji pridružimo odprte glave in srca. Skozi zgodbo učiteljice Katarine Kurtjak smo spoznali tudi enega izmed učencev z motnjo avtističnega spektra in spremljali njuno pot do novih učnih metod.

Otroci z motnjo avtističnega spektra lahko najdejo v glasbi močno točko, saj so znotraj glasbe nekateri procesi, kot je čustvovanje in socialno udejstvovanje lahko povsem primerljivi z nevrotipičnimi otroci.

Nove metode so pomagale tako pri učenju klavirja in teorije, hkrati pa so omogočale svobodo in suverenost v glasbenem ustvarjanju, kjer lahko odkrijemo prostor medsebojnega povezovanja, komunikacije in skupne glasbene izraznosti.

Skozi igriv učni proces sta Katarina in Luka iz začetnega učenja tipk in not odkrila cel svet ustvarjanja, ki prinaša prostor za izražanje, sprostitev in osebno rast.

V drugem delu oddaje bomo lahko spremljali ustvarjalni glasbeni proces drugih dveh učencev z motnjami avtističnega spektra. Spoznali bomo moč glasbene improvizacije in lastnega glasbenega ustvarjanja, ki odpirata možnost alternativnega načina komunikacije.

Intro 2. dela oddaje:

V prvem delu radiofonskega eseja smo spremljali zgodbo učenca z motnjo avtističnega spektra in njegove učiteljice klavirja, Katarine Kurtjak, ki je soočila z neuspešnostjo didaktičnih metod, ki so usmerjene k nevrotipičnim učencem. Z nami je delila svoj proces razvijanja in prilagajanja metod za otroke z motnjo avtističnega spektra. V nadaljevanju bomo še naprej spremljali Katarinin ustvarjanje rastišča za dva druga učenca z MAS. Slišali bomo o srečanju z improvizacijo, lastnem ustvarjanju in komunikaciji prek glasbe, ki lahko poveže tudi starše in otroke. Katarina bo o razvoju metod, svojem procesu in procesih učencev govorila s psihologinjo Manco Kok.

Outro 2. dela oddaje:

V drugem delu oddaje smo lahko poslušali pričevanje učiteljice klavirja, Katarine Kurtjak, v pogovoru s psihologinjo Manco Kok. Spoznali smo dva Katarinina učenca z motnjo avtističnega spektra in skozi njuno rast spoznali, kako je učenje glasbe zares prilagodljiva in igriva dejavnost, ki jo je mogoče prilagoditi posamezniku.

Učenec je bil sposoben svoj izreden posluš in sposobnost mešanja skladb združiti v svoj prvi miks. Z oddaljitvijo od predvidenega klasičnega programa je lažje izkoristil potencial glasbe, našel svoj izraz, izboljšala se je njegova samozavest. Prav tako se je Katarina oddaljila od klasičnega poučevanja pri drugi učenki, s katero sta imeli na začetku težave že s samo komunikacijo, tako tudi prenosom informacij in navodil. Povezali sta se prav s pomočjo glasbe – preko skupnega muziciranja, ki je postopoma vodilo v komuniciranje skozi glasbo, učenje in improvizacijo.

kolofon

scenarij: Katarina Kurtjak in Manca Kok

gostja (?): Supritha Aithal brala jo je: _____

posnetke z ur je naredila Katarina Kurtjak, z dovoljenjem in podporo staršev Ane, Patrika in Luke

tonski mojster: Urban Gruden

Ljubljana: RTV Slovenija, 2023

Oddaja je del projekta B-AIR, ki ga podpira Ustvarjalna Evropa, in je namenjena raziskovanju vloge zvoka v razvoju človeka – od embrionalne faze naprej.

Osnutek scenarija

Naslov: "Obrazi avtizma: ustvarjanje in poučevanje glasbe otrok z MAS"

ali

"Melodije Srca: ustvarjanje in poučevanje glasbe skozi oči avtističnih ustvarjalcev"

- **1. posnetek:** iz ure z Luko, pojeva ob igranju, skupaj štejeva (prva, druga, tretja ...) Po eni minuti bi naredila "fade out", lahko v ozadju postopoma utišamo glasbo, čez že uvodni govor.
- glasba v ozadju se nadaljuje

- **Katarina:** Ko sem pred skoraj 15 leti začela poučevati klavir in glasbeno teorijo, sem verjela, da obstaja unikatni vzorec, po katerem se lahko vsi naučimo igrati klavir. Če ne gre, se pač preusmeriš v kaj drugega. Sama sem vedno sledila navodilom, pa če je bilo včasih še tako težko, nisem popustila. Verjela sem, da je za znanje klavirja treba tudi trpeti, pa čeprav se ti vmes že tudi vse skupaj upira. Glasba je bila vedno moje zdravilo, moje sredstvo za odpravljanje anksioznosti, sredstvo komunikacije. Vendar mi sama vaja in ure klavirja nikoli niso bile všeč. Nasprotno, bala sem se jih. Bilo mi je neprijetno, ves čas se mi je zdelo, da nisem dovolj dobra.

- **2. posnetek:** posnetek najine prve ponovoletne ure z Luko predvajamo do konca. Igrava Deževno pesem. Na posnetku so tudi komentarji o dolžinah note, ki jih zapojem na melodijo: "držiš dlje; pavza; pazi dolga ..." - po minuti govor, glasba v ozadju se nadaljuje

- **Katarina:** "V letih poučevanja na zasebni glasbeni šoli sem se srečevala predvsem z otroki, ki v javno glasbeno šolo zaradi določenih omejitev, posebnih potreb ali sposobnosti niso mogli biti vključeni, ali pa jim je bila šola - takrat je to bila za otroke z motnjami avtističnega spektra to Do re mi na Bledu - predaleč. Ugotovila sem, da moj način poučevanja, katerega sem se skozi leta izobraževanja "šablonsko" naučila tudi sama, ne bo deloval ... sploh, če si želim, da bi otroci od ure klavirja odnesli čim več, da bi na urah klavirja lahko sodelovali, uživali, se počutili prijetno, predvsem pa vzljubili glasbo. Kljub temu, da imamo pri nas sistem glasbenega šolstva na visokem nivoju, pa je vključevanje otrok s posebnimi potrebami še danes precej neurejeno področje, zato primanjkuje strokovne pomoči in literature, ki bi bila učiteljem v pomoč pri glasbenem poučevanju otrok z MAS. Sama sem se takrat soočila s težavo, kako začeti? Kako na pravi način pristopiti k otroku z MAS? Na začetku sem si želela samo, da bi otrok sodeloval z mano, z glasbo, da bi stekla komunikacija ..."

Segment 1: Uvod v Glasbo in Avtizem

- **3. posnetek:** Luki predstavim novo skladbo, ki sem jo ustvarila zanj. Zaigram preglasno, z obema rokama, zraven sem štela v melodiji, kazala s prstom po notah ... po 4 taktih se Luka razjezi: "Ne, nehaj! Stop! Kaj delaš?! Tiho!" Bilo je preveč senzoričnih dražljajev. Poskusim še enkrat. Zaigram samo eno roko, med igranjem kažem s prstom po notah in štejem. Luko nato spodbujam, da prvo vrstico zaigra sam, nato pa odigra prvo vrstico, v drugo štejem zraven, v tretje se mi pridruži še sam. Določiva, da bova prvo vrstico odigrala v ritmu še dvakrat. Ker mu ne gre ritem, začnem tolči z roko. Luka se razjezi in reče: "Ne! Ne! Ne! Kaj delaš?! Nehaj! Stop"

- **Manca: POJASNITI SPECIFIKE AVTIZMA - PRILAGODITEV DELA POSAMEZNIKU**

- **Glavne značilnosti** motenj avtističnega spektra (MAS) so:
 - Težave v socialni interakciji (težave pri vzpostavljanju in vzdrževanju socialnih odnosov ter razumevanju neverbalnih znakov, kot so geste in obrazna mimika).
 - Omejeni interesi in ponavljajoče se vedenje (lahko razvijejo omejene, intenzivne interese in ponavljajoče se vzorce vedenja, kot so ponavljajoči gibi ali omejen fokus na določene predmete).
 - Težave v komunikaciji (se lahko pokažejo pri razvoju jezika, uporabi jezika v družbenem kontekstu ter razumevanju figurativnega jezika, kot so prispodobe).
 - Občutljivost na senzorične dražljaje (preobčutljivost ali neobčutljivost na senzorične dražljaje, kot so svetloba, zvok, vonj in dotik).
- Stopnja resnosti in kombinacija značilnosti se lahko zelo **razlikuje med posamezniki**. To pomeni, da ima vsaka oseba z MAS svoj edinstven profil značilnosti.
 - Nekateri so lahko preobčutljivi na zvoke in so lahko hitro senzorično preobremenjeni v hrupnih okoljih. Drugi pa so lahko manj občutljivi na zvoke in se morda ne odzivajo na običajne zvočne signale, kot so klici ali pozivi k pozornosti.
- Pomembno je vedeti, da čeprav imata dva posameznika podoben odziv na senzorične dražljaje, kot je zvok, ni nujno, da se ujemata v ostalih značilnostih.
- Čeprav je Katarina že imela izkušnje z veliko otroki z različnimi specifikami, je morala pri Luki začeti od začetka, se nanj odzivati, raziskovati njegov način poslušanja glasbe in zaznavanja okolice. Ta proces se lahko zdi naporen, a pot do razumevanja razlik je pomembna in plodovita.

Prehod (O tem govori)

Supritha Aithal je plesno-gibalna terapevtka, raziskovalka in predavateljica na univerzi Edge Hill v Angliji, kjer raziskuje vlogo umetnosti pri krepitvi komunikacije in zdravja. Osrednja tema njenega doktorata je bila vloga plesno gibalne psihoterapije za otroke z motnjo avtističnega spektra in njihove skrbnike. Razložila nam je svojo motivacijo za raziskovanje in nam razložila posebnost terapij z umetnostjo.

Supritha: [supritha1.wav](#)

“Osamljenost ni odsotnost ljudi, ampak nezmožnost izražanja tistega, kar vam je najpomembnejše. To je priljubljen citat Carla Junga, enega od pionirjev psihoanalize. Ta citat je temelj za večino naših terapij. Govori o tem, da je ustvarjalnost več kot le pot do zdravja, ampak je neločljiv del tega, kar pomeni biti človek. Zdravje ni odsotnost bolezni, ampak je to, kako lahko to ustvarjalnost prebudimo, združimo ljudi in jim omogočimo, da so slišani, videni in občuteni. Zato ima ta citat v kontekstu avtizma zame globlji pomen. Običajno se avtizem meri z določenimi odstopanji v socialni interakciji, vedenju in željah, pogosto tudi z edinstveno senzorično občutljivostjo in izkušnjami. Kako torej sprejeti te razlike in znati živeti ali deliti te skupne značilnosti ali razlike v načinu življenja? Videla sem torej, da imata narava človeka in narava umetnosti skupno osnovo povezanosti. In mislim, da je to zelo prvinska narava, zaradi katere ima lahko umetnost ta terapevtski ali zdravilni učinek, ne da bi jo sploh uporabljali eksplicitno kot terapijo. Umetnostne terapije so se očitno razvile iz uporabe izvorne narave zdravilnih učinkov umetnosti in iz vprašanja, kako jih je mogoče

ponuditi v terapevtskem procesu v psihoterapevtskem okolju, tako da poudarek ni na učenju umetniške veščine, temveč na procesu bivanja z umetnostjo. Torej ne gre za umetnost kot izdelek, temveč za proces, ki naredi razliko v interakciji in sčasoma izboljša določene fizične, psihološke ali socialne izzive in težave.”

Segment 2: Odziv na Glasbo

- **4. posnetek:** (pred izjavo bi mogoče dala **posnetek Lukovega igranja**, nekaj časa samostojno, nato v ozadje, čez posnetek Lukova mama) - 3'19" dolg posnetek; mama govori o Lukovem talentu, kako sta začela iskati učitelja klavirja, kakšen je bil vpliv glasbe na Luko, na katerih področjih in kako (začel brati, pisati, koncentracija, govor, samostojnost)

- **5. posnetek:** Malo daljši posnetek iz ure, ko tudi ni šlo najbolje in sva z Luko menjala metodo sredi vaje. Prikaz dela z barvami, melodičnim štetjem in petjem ob učenju. Vmes so komentarji, kratka tišina, vaja desne roke, leve roke; jaz igram levo roko, Luka desno roko, pojeva, na koncu skupaj zaigra celo pesem. Luka je ob koncu zadovoljen.

- Katarina odziv

Manca

- Odziv na poročilo Lukove mame:
 - Pogosto se otroci z MAS na glasbo odzivajo podobno kot nevrotični otroci in imajo v povprečju nadpovprečne glasbene sposobnosti (*Luka lepo poje*)
 - Brianna (0:35): procesiranje glasbe pri osebah z MAS
 - Pomembno je bilo, da sta učiteljica in mama to opazili in otroka podpirali pri razvoju
 - Nekatere sposobnosti, ki so pogosto oslABLJENE v običajni socialni komunikaciji, kot na primer prepoznavanje čustev, prozodije, in procesiranje socialnih dražljajev so v glasbenem kontekstu povsem primerljive z nevrotično populacijo

“Katarina, si kdaj kaj takega opazila pri urah, si se s kakšnim od učencev pogovarjala o tem kaj pesem sporoča, katera čustva so prisotna ipd?”

- Odziv na posnetek z ure:
 - Odziv na individualne potrebe
 - Glasba omogoča prilagajanje, njena lepota je ravno v tem, da ni ene pravilne izvedbe skladbe, ampak da se v izvedbi odlikava individualnost
 - Luka je potreboval preusmeritev v individualno skladbo. Udobje in sreča ob odzivu na potrebe in omogočanje izraza, ki ni po pričakovanjih, ampak njegov. Imeti prostor za odkrivanje svoje glasbe, svojega načina glasbovanja, če lahko izumim nov glagol, je začetek za rast na drugih področjih.

(Odziv Katarine na opažanja)

Segment 3: Proces Ustvarjanja /// ZELO ZANIMIV DEL / PREPLESTI S POSNETKI Z UČNIH UR

Katarina: PREPLESTI Z DOKUMENTARNIMI POSNETKI “Čimbolj sem poskušala slediti metodično-didaktičnim pristopom, ki sem jih zasledila v literaturi z delom z otroki s posebnimi potrebami, nekaj pa sem jih prilagodila iz lastnih izkušenj. Najbolj pomemben je individualiziran pristop, ki vključuje temeljito oceno otrokovega zanimanja za glasbo, njegovih močnih točk. Individualizacija omogoča boljše vključevanje otroka in spodbuja njegov napredek. Tako sem pri muzikalnem otroku, kot je bilo slišano na primeru, dostikrat pela zraven, saj si je ob melodiji in besedilu lažje zapomnil tudi ritem. Pri otroku, ki je bolj nadarjen za ritem, pa sva kdaj najprej samo ploskala in ustvarjala ritem ob posneku skladbe, ki sva se jo kasneje želela naučiti.

- **6. posnetek:** Dva primera ur. Prvi posnetek skladbe “Po poti mavrice”, kjer pojeva z Luko in štejeva zraven. Po “fade outu” sledi posnetek ene izmed prvih Patrikov ur pred leti, ko ritmizirava ob posnetku skladbe. V ozadju se lahko nadaljuje tiho predvajanje skladbe.

Katarina: Poleg individualizacije se mi zdi pomembno tudi prilagajanje komunikacije. Predvsem gre za jasna in kratka navodila. Otroci z MAS ponavadi ne razumejo metafor, prenesenih pomenov, tako se tudi večinoma vključevanje domišljjskih zgodb v sam učni proces ni izkazalo za učinkovito kot npr. pri nevrotičnih predšolskih otrocih. Pri vseh mojih učencih pa se je za najbolj uporabni pristop izkazala uporaba vizualnih pripomočkov. Pri eni izmed učenk je ravno preko vizualnih kartic stekla komunikacija. Pred tem je bila neodzivna. Pri vizualnih pripomočkih gre za rabo slik, simbolov ali komunikacijskih tabel, katere sem uporabljala tako za prenos glasbenih informacij kot tudi razumevanje navodil in izražanja misli.

- **7. posnetek:** Predstavim vizualne kartice in na glas povem, kako bo ura potekala ob karticah. Nato zaigram pesem in učenca opozorim, da pozorno posluša, opazuje roke, nato pa poskuša na klavirju odigrati slišano. Greva čez vse kartice.

Katarina: Med Lukovo uro je tako nastal didaktični pristop, ki sem ga poimenovala “mavrični klavir”. Omenjeni pristop sem kasneje uporabljala pogosto, saj se je izkazal za zelo uporabnega, predvsem v procesu spoznavanja učenca. Note sem želela povezati z barvami. Ker sama izhajam iz klasičnega izobraževanja, kjer notni zapis predstavlja pomemben del prenašanja glasbenih informacij, sem ga seveda želela približati tudi učencem z MAS. To sem naredila tako, da sem najprej pobarvala posamezne note z določeno barvo. Včasih sva to barvo izbrala z učencem, včasih sem jo določila sama. Na začetku sem uporabljala barvne označevalce besedila ali barvice, s katerimi sem šla čez notni zapis, kasneje sem se naučila na programu za pisanje glasbe note sproti barvati. Za slednje sem uporabljala program Sibelius. Nato sem z enakimi barvami označila tudi tipke istoimenskih not na klavirju. Označila sem jih z barvnimi lističi, ki se jih da kupiti v trgovini za označevanje strani ... ali pa sem jih iz tankih trakov ustvarila sama in prilepila na tipke s samolepilnim trakom. Učenci so nato po obarvanem notnem zapisu v ritmu igrali skladbe.

- **8. posnetek:** Kratek posnetek ure, kjer sva z učencem določila barve not.

Katarina: Pri večini učencev se je izkazalo za koristno, vendar niso vsi zmogli slediti. Se je pa izkazalo, da so se učenci z motnjami pozornosti ob barvah lažje zbrali, njihova pozornost in koncentracija pa so se iz ure v uro povečevali. Pri vseh učencih z Aspergerjevim sindromom se je omenjena metoda izkazala za ugodno in koristno. Pri nekaterih učencih sva iz natančnega branja obarvanih not ob metronomu “preskočila” na glavne harmonske tone v

desni roki in poenostavljanje melodične in ritmične strukture, ki jim je bližje. Kasneje sem pri nekaterih učencih začela note označevati tudi s črkami.”

Manca:

- prilagajanje zapisa za lažje povezovanje z glasbo - note so abstrakcija, ki ni nujno razumljiva niti vsem nevrotičnim ljudem
 - lažje osredotočenje, usmerjena pozornost, če razumemo odnos med zapisom, dejanjem in rezultatom (zvokom)

- **9. posnetek:** Lukovo zgodbo zaključimo s posnetkom celotnega cikličnega delo z naslovom Po poti mavrice, ki sem ga skozi učni proces ustvarila z Luko (cca. 3 minute). Luka se sicer še zmoti, vendar odigra sam, zraven poje in šteje. (od 2'40" naprej ... po 1 minuti oz. od 4'40" lahko v fade out in Supritha)

Supritha Aithal v svoji praksi plesne terapije z otroci z avtizmom opaža konkretne spremembe...

Supritha: [supritha2.wav](#)

Med terapevtskim procesom je bilo veliko pomembnih trenutkov sprememb. Eden od njih je bil nekaj, kar smo opredelili sprememba od negotovosti do gotovosti. Ko se je to zgodilo, so bili otroci sposobni asertivno izraziti odločitve, čeprav sprva niso bili prepričani, v katero smer se bodo gibali. Prišlo je do premika od mnogih možnosti smeri gibanja do določenega odločnosti v procesu. Opazili smo še en ključni trenutek spremembe, in sicer od kaosa do miru. To torej ni bilo nekaj razkošnega, med terapevtskim procesom se je dogajalo toliko stvari in kaotični trenutki so bili povsod. Vendar so se pojavili primeri mirnih in sproščenih trenutkov po kaotičnih situacijah. Tretja pomembna sprememba je bil prehod od strahu k pogumu. To so bili trenutki, ko so otroci lahko premagali določene zadržke in se vključili v dogajanje. Tako so izstopili iz svojega mehurčka in so si lahko nekaj delili z drugimi. Druga sprememba je bila od napetosti do nežnosti. Morda sem imela srečo, da sem bil lahko priča tem trenutkom nežnosti in da sem se lahko z njimi povezala. Zadnja sprememba pa je bila sprememba od ponavljanja k vzajemnosti. Tako je iz različnih posnemajočih gibov nenadoma nastala sinhronost, ples, dialog. Hkrati je bilo nekaj barvitega, svojstvenega za vsakega posameznika v skupini, to sintezo imenujem živa mreža socialnih povezav.

- **10. posnetek:** Posnetek Patrikove ure, ko vadi Kobolda in ne gre več. Vmes se ustavlja, godrnja in govori: “Ne. Ne. Ne.” Glasba se nadaljuje, čez besede.

Katarina: Nekatero učence note pogosto bolj begajo kot bi jim pomagale. Pred sabo jih imajo zgolj kot oporno točko, kje v skladbi so, saj jim vseeno podobe v zapisu to nakažejo. Učenec v posnetku se ne znajde skozi note. Ima pa izreden posluš. Če mu zaigram skladbo, jo bo po posluhu znal zaigrati takoj tudi sam. To sem hitro ugotovila, saj je po moji predstavitvi skladbe, ki sva se jo začela učiti, takoj poskušal zaigrati po posluhu. Posnemal je melodijo, ritem in tudi tempo. Takrat še ni zmožel odigrati harmonske spremljave v levi roki, desno pa je zaigral le odsek, saj mu koncentracija ni dopuščala več. Bila sem začudena, saj je odigral povsem isto kot jaz. Z učencem sva delala kombinirano, nekaj po notah, kjer sem z barvami in dogovorjenimi oznakami risala, kje sva, zapisovala z velikimi črkami tone, akorde. Glasba ga je od začetka zelo zanimala, tako da je vse informacije sprejemal in se odzival na povedano. Problem je bil samo, da mu je koncentracija hitro popustila, sploh, ko mu kaj ni šlo. Ker je bil glasbeno izredno nadarjen, smo se odločili, da se pripraviva tudi na javno

veljavne izpite. Pripravila sem program, mu ga predstavila, nato pa sva skladbo po skladbo vadila. Naučila sem se, da za lažje delo potrebuje neko strukturo, točno določeno časovnico dela, na katero se lahko zanese.

Manca:

- potreba po strukturi
 - če veliko stvari ni pod našo kontrolo smo preobremenjeni
 - za otroke z MAS je lahko ta preobremenjenost hitrejša oz bolj silovito občutena
 - struktura pomaga pri vpeljevanju sprememb

Učenec se je preko skladb naučil povezovati note v akorde, v harmonsko strukturo, z vajami se mu je izboljšala tudi motorika, naučil se je igrati tudi zbrano in počasi, ne samo v tempu. Prvi nastopi so bili zelo stresni, vendar so se izkazali za izredno učinkovite, saj je bil učenec po vsakem nastopu bolj samozavesten, odločen in suveren. Tako je tudi na vsakem izpitu pokazal napredek tako v igranju in znanju glasbe kot tudi v nastopu, komunikaciji, samih socialnih veščinah. Na urah me je z zanimanjem poslušal tudi, ko sem govorila o skladateljih, povezovala sva jih s fotografijami, glasbenimi in dokumentarnimi posnetki. Učenec je s povezovanjem skladb, slik, barv, podob in besed znal skozi skladbo predstaviti celoto, kako naj bi skladatelj videl svoje delo. Za učenje sem mu kdaj poslala tudi posnetke svojega igranja, kjer se vidijo roke. Tako je lažje povezal obe roki v celoto in se spomnil, kaj sva se naučila na uri. Tako je lažje vadil tudi doma.

- **11. posnetek:** Še en Patrikov posnetek klasične skladbe (Kobold), vmes preskočiva na Sonato Facile. Ne gre, ustavi se. Glasba se v ozadju nadaljuje, vendar se iz klasike počasi prelevi v odseke popularnih skladb.

Katarina: ... dokler se ni ustavilo. Zaključila sva 5 razredov po javno veljavnem programu, učenec je pridobil spričevala in se s prilagojenimi metodami naučil programa po učnem načrtu javnih glasbenih šol. Poskušala sva se pripraviti še na zadnji, 6. razred, vendar ni šlo. Učenec je šel v srednjo šolo, zgodilo se je veliko življenjskih sprememb, na ure je hodil utrujen in naveličan, doma ni zmožgal vaditi. Želel pa si je pridobiti še zadnje spričevalo in zaključiti nižjo glasbeno šolo. Tako sva vztrajala. Poskušala sem na različne načine, po odsekih, snemala sva vsako roko posebej, skupaj, sestavljala in gledala video inštrukcije ... vendar ni šlo. Obtičala sva na mestu. Tako sva neko uro začela uporabljati vizualne kartice, na katere sem dala fotografije popularnih izvajalcev skladbe in podobe iz naslovov skladb. Iz preteklosti sem vedela, da učenec obožuje popularno produkcijo in tudi sam rad sestavlja odseke skladb po svoje. Začel se je pogovor, skozi katerega sva poslušala skladbe, učenec pa je začel na klavirju ustvarjati svojo podobo skladb. To, kar je delal doma s posnetki - jih ločil iz celote in jih umestil po svoje v novo skladbo, sva začela delati na klavirju. Spodbudila sem ga, da je zaigral melodije posameznih skladb na različne načine, v različnih tempih, z različno artikulacijo, v različni tonaliteti ipd. Skozi vodeno improvizacijo se je začel proces ustvarjanja, skozi ustvarjanje sva se z učencem bolj povezala, stekla je komunikacija kot je prej ni bilo. Bolje sva se spoznala, oba sva bolj uživala na urah ter zaključevala ure zadovoljna, nasmejana. Začela sva z uporabo programov za pisanje in editiranje glasbe, improvizacijo in grafično vizualizacijo skladbe, kar je spodbudilo umetniški in ustvarjalni razvoj pri učencu in ga sprostilo v najbolj stresnem obdobju njegovega življenja.

- **12. posnetek:** Posnetek procesa nastajanja skladbe Gen Z Childhood Compilation (5 minut ali raje večkrat po malem ... krajši odseki, pogovor, delo, leva roka, desna roka ... cela skladba, brez procesa traja 2,5 minut)

- **13. posnetek** - Patrikova izjava: ideja za skladbo, njegovo sporočilo, kaj mu pomeni glasba.

Segment 4: Vpliv na samopodobo in razvoj socialnih veščin

- Glasba se nadaljuje. **Katarina:**

- **14. posnetek:** izjava Patrikove mame o tem, kako glasba Patrika izpolnjuje, kako je vplivala na njegovo samopodobo in razvoj socialnih veščin.

- **Manca:**

- raziskave so pokazale veliko pozitivnih učinkov glasbenega udejstvovanja, + v Sloveniji : višja samopodoba otrok, ki obiskujejo glasbeno šolo v primerjavi z drugimi (Urša Drogenik, Urban Juhart, Jasna Klemenčič: »Učinki glasbenega izobraževanja na psihični razvoj otrok z motnjami avtističnega spektra.«)
- V preglednem članku o učinkih glasbe za dobrobit, Croom izpostavi občutek izpopolnjenosti, dovršenosti, ki spremljata doseganje ciljev. Glasbeno udejstvovanje je seveda učni proces, kjer je priložnosti za doseganje manjših ciljev veliko, jaz pa bi izpostavila tudi improvizacijo, ki jo Croom tudi omenja v članku. Prvi cilj improvizacije, sploh v glasbi je, da jo preživiš. Improvizacija lahko predstavlja nekaj strašljivega, saj zahteva spontanost, odzivanje na nepričakovano. Za veliko otrok z avtizmom je take vrste fleksibilnosti nekaj zahtevnega. Ko pa improvizacijo preživiš, in potem opaziš, da to kar je nastalo sploh ni tako slabo, je ta občutek izpopolnjenosti nekaj, kar zagotovo prispeva k pozitivni spremembi v samopodobi.
- Patrik je ponosen, čuti se kako je v glasbenem udejstvovanju našel okolje, kjer se počuti avtonomen, okolje, ki mu omogoča osebni izraz.

“Katarina, zakaj je bilo težko vpeljati improvizacijo v proces? Kaj je dodala?”

Supritha: [supritha3.wav](#)

Začnem z gibanjem, vendar morda prilagodim hitrost, druge dejavnike ohranim nespremenjene in premaknim le časovni dejavnik. Se pravi, smer gibanja ohranjam podobno. Drznost gibanja ohranjam podobno. Spremenila sem le en vidik, to je čas. To je torej izhodišče za improvizacijo. Dejavnike lahko pretiravam ali podtiravam. Lahko povečam hitrost ali zmanjšam hitrost ali pa povečam ali zmanjšam velikost gibanja. In ves ta čas, ko sem ohranjala isto smer, lahko tudi to spremenim, se igram z drugo smerjo. To je nekaj dejavnikov, ki jih lahko uporabimo: čas, velikost, smer. Subtilni premiki omogočajo doslednost, vendar hkrati širijo besednjak možnih gibov. Mislim, da lahko ta primer prenesemo z gibanja na glasbo. Tu imamo dejavnike kot so ritem, čas, prostor, uporabo intonacije, poudarek. Z vsemi se je mogoče poigrati in omogočiti improvizacijo v procesu vzpostavljanja stika, hkrati pa biti dosleden na način, ki je otroku všeč. Na ta način torej lahko postopoma povečujemo glasbeni besednjak in širimo otrokovo območje udobja.

Segment 5: Povezovanje skozi glasbo

- **15. posnetek:** Posnetek iz Anine ure. Začela je tolči v ritmu po klavirju, jaz sem zapela melodijo ob njeni spremljavi, nato jo je sama poskušala “preslikati” po posluhu na klavir.

Naprej igra, jaz se ji pridružim in jo spremljam. Nastane simpatična improvizacija. Ob koncu se sliši smeh.

Katarina: “Glasba lahko odpre vrata do čustev in izraza. Iz izkušenj sem se naučila, da nekateri otroci z MAS izražajo svoje misli in čustva skozi glasbo, ustvarjanje za klavirjem. Slednje sem odkrila nekaj let kasneje, saj sem verjela, da je pri otrocih z MAS strukturiranost in nek izdelan sistem edini način, ki funkcionira. Ko se je nekega dne na moji uri pojavila deklica, s katero nisva mogli nikakor po mojem “izdelanem” planu napredovati. Ni se odzivala na moje besede, kretnje, še na vizualne kartice ne. Bila sem zmedena in prestrašena, neodzivnost se mi je zdela še večji izziv kot burna odklonilna reakcija, ki sem jo bila navajena od drugih učencev. Deklica je gledala v prazno praktično celo najino prvo uro. Do takrat sem se že navadila, da je potrebno za vsakega učenca prilagoditi metode, učni načrt, literaturo in tudi didaktične pripomočke.”

- **16. posnetek** - posnetek nastopa: tukaj bi lahko dali še Anin posnetek iz nastopa, kjer sva skupaj štiriročno izvajali skladbo, ki je nastala skozi proces poučevanja, povezovanja in ustvarjanja na najinih urah. (traja cca. 3 minute) V skladbi je mrmranje, moje petje, ritmiziranje s predmeti in igranje klavirja.

- **Katarina:** Z učenko sva na začetku tudi poskusili igrati po notah. Barvali sva jih, povezovali noto po noto, vodila sem jo s prstom po tipkah, usmerjala od note do note ... vadili sva delček po delček, vendar je deklica hitro izgubila fokus in odtavala po svoje. Res sva se namatrali in porabili ogromno časa, da sva se naučili majhen del skladbe. Problem je bil tudi, da ko sva se naučili, je do naslednjic vse pozabila. Z deklico sva imeli težave že s samo komunikacijo, povezovanjem, saj ni govorila ... včasih je sledila mojim navodilom, večino časa, pa je bila neodzivna. Na eni izmed ur je začela s prsti “tapkati” po mizi. Opazila sem, da ne gre samo za neko naključno “tapkanje”, ampak da deklica izvaja svoj ritem, ustvarja glasbo. Priznam, v tistem trenutku me je zaneslo, zaslišala sem nek znani vzorec in začela zraven mrmrati melodijo. Pričakovala sem, da bo to deklico zmotilo, da bo prenehala z ritmiziranjem, vendar se je zgodilo nasprotno. Deklica se mi je pridružila in začela ob ritmu še sama mrmrati melodijo. Usedla sem se za klavir, jo spremljala, sodelovala sem in ji sledila, dokler nisem začutila, da ima dovolj. Ko sva zaključili, je bila deklica zadovoljna, odzivna, pripravljena na delo. Najin uvod v glasbene ure je tako postalo skupno muziciranje. Namesto pozdrava sva izmenjali zvoke, melodije, ritme in preko njih tudi občutke. Deklico sem začela spoznavati, povezali sva si, bolj mi je zaupala in tudi lažje sledila. V delo sem kasneje vključila tudi vizualne kartice, preko katerih sva se naučili tudi nekaj glasbene teorije, predvsem pa nove pesmi, katere je bila kmalu pripravljena zaigrati tudi staršem, kasneje tudi na javnem nastopu. Skupaj sva ustvarili tudi glasbeno delo za klavir in telo, na katero sva obe zelo ponosni.

- **Manca:**

Uglaševanje

- otroci pogosto zaznavajo in doživljajo učiteljevo oz. terapevtovo glasbo kot povezano z njihovim lastnim izražanjem, kar jih lahko motivira, da se odzovejo, pridružijo in začnejo nadaljnjo glasbeno interakcijo (Kim et al., 2009, str. 390).
- Koncept glasbenega uglaševanja je bil razvit na podlagi afektne naravnosti / medsebojnega učinkovanja.

- zgodnje interakcije med materjo in dojenčkom: vzajemna, ritmično usklajena in sinhronizirana komunikacija z uporabo različnih oblik glasovne izmenjave, očesnega stika, obraznega izraza in telesnega gibanja, ki je zelo glasbene in improvizacijske narave (Kim et al., 2009, str. 391)
- preučevanje zgodnjih interakcij med dojenčki ali majhnimi otroki z avtizmom in njihovimi starši ne kaže teh vzorcev čustvene vzajemne komunikacije, ki je razširjena pri tipično razvijajočih se dojenčkih in majhnih otrocih, temveč kažejo neorganizirano in asinhrono socialno vedenje. (Kim et al., 2009, str. 391) tudi Aithal (2020)
- mehanizmi za socialni razvoj so lahko povezani z nevrološkimi učinki, kot sem omenila nekateri raziskovalci sklepajo, da je nevronska omrežje procesiranja glasbe primerljivo z nevrotipičnimi otroci, medtem ko je omrežje, ki prispeva k socialnim interakcijam manj aktivno ali manj razvito,
 - tako se lahko prek glasbe nekatere socialne sposobnosti razvijajo ločeno od socialnih interakcij, preko nevronskih omrežij, ki so razvita
- to pa ni nujno edina razlaga,
- za socialni razvoj je pomembno najprej slišati sebe, in kot nevrodivergenten otrok, je to manj verjetno - glasbeno udejstvovanje postavi odnos z lastnim jazom v konkretne dražljaje. ... Šele ko sam sebe slišim, in zarišem meje sebe, se lahko odzovem na okolico, nekaj opazim, razumem povezave med sabo in drugimi.
- tako se lahko vzpostavi preko olajšanega dojetanja sebe izboljša samopodoba in vzpostavi pripravljenost na stik

Pozitivne posledice glasbenega udejstvovanja:

- socialni razvoj
 - NEVERBALNA komunikacija: glasbena interakcija ji da prostor za razvoj (do neke mere se lahko pozitivne posledice prenesejo tudi na verbalno komunikacijo)
- čustveni razvoj
 - omejitve: čustvena sinhronost, izraz pozitivnih čustev, deljenje pozitivnih čustev
- motivacijski razvoj
 - omejitve: prevzemanje pobude v socialnih interakcijah (initiation of engagement)
-

Segment 6: Glasba kot terapevtsko orodje

- **17. posnetek** - izjava Anine mame: “Glasba je od nekdanj na Ano zelo močno vplivala. Že kot dojenčica je bila zelo občutljiva in se je umirila le ob klasični, instrumentalni glasbi. Kakšna opera, zborovska glasba ali preglasen rock pa so jo po drugi strani samo dodatno vznemirili. Jasni znaki avtizma so se pri Ani pokazali ob vstopu v osnovno šolo. Vsaj meni se je tako zdelo, ali pa prej nisem želela sprejeti drugače. Meni se je zdela samo zelo občutljiva, plašna deklica. Že v vrtcu se je držala bolj zase, govorila ni ... tudi drugače ni komunicirala z nikomer. Nikoli se ni smejala. Ko ji ni bilo prijetno, se je stisnila v kot in začela tolči, ropotati s predmeti, spuščati čudne zvoke. Doma sem jo tako pomirila z glasbo. Skupaj sva jo poslušali, opazila sem, da se je sprostil in začela ob glasbi tudi malo poplesavati. Samo takrat me je “spustila blizu”. To so bili edini trenutki, kjer sem začutila, da sva povezani, da nekaj počneva skupaj. Pozno je spregovorila, vendar so bile njene besede redke. Grozno mi je bilo, saj sem se počutila, da ne znam delati, komunicirati z lastnim otrokom. Nisva se igrali, pogovarjali, redko sva se objeli ... ko je prišla v puberteto se je vse skupaj še poslabšalo. Ana

je takrat še obiskovala “navadno” osnovno šolo, vrstniki pa so jo začeli dražiti in izzivati, kar je še poslabšalo njeno že tako nizko samopodobo. Postala je depresivna, anksiozna, napadi tesnobe so se vrstili eden za drugim. Ne spomnim se točno, kako sva prišli do te točke, ko sem jo peljala na prvo uro klavirja ... vem, da sem bila že povsem obupana in nisem imela nobenih pričakovanj ... kolegica mi je svetovala ... vedela sem, da je glasba tisto, kar jo še drži pri volji ... in sva poskusili. Ana se je upirala, na prvo uro sem jo komaj spravila. Kljub vsemu pa je iz ure prišla nekoliko bolj pomirjena. In sva vztrajali in hodili. Ana je prihajala iz ur klavirja umirjena, delovala je celo zadovoljna. Kmalu sva kupili električni pianino tudi za doma. Ana je bila ob klavirju povsem druga oseba. Opazila sem, da se kdaj celo naglas nasmeji, ko izvede nekaj, kar ji je všeč. Tudi sama sem se začela učiti klavir, saj se mi je zdelo, da bi se tako lahko še bolj povezali. Ani gre sicer boljše kot meni, ampak znam dovolj, da lahko skupaj igrava. Ne znam opisati občutkov sreče in povezanosti, ko skupaj igrava, muzicirava, ko vidim njen nasmeh, srečo, strast do nečesa. Anina samopodoba se je izboljšala, lani je imela celo en javni nastop, kar se mi je zdelo do tistega trenutka nekaj, v kar Ana ne bi nikoli privolila. Bolj sigurna je vase, zdaj gre tudi sama na ure klavirja, v šolo, domov ... postaja bolj samostojna, boljše spi in lažje obvlada anksioznost.”

- **18. posnetek:** Posnetek iz ure, ko sta Ana in mami zaigrali skupaj eno pesmico. Jaz predstavim na začetku temo (melodijo, ki predstavlja “okvir” za ustvarjanje) in akorde, vzorce za spremljanje. Najprej odigrata “strogo” po predlogu ... jaz vodim ... Ana in njena mami postopoma ne potrebujeta več vodenja in nadaljujeta po svoje. Na koncu se sliši smeh, veselje.